

Asia: VN/26856/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle uudeksi alueidenkäyttölaki

Lausunnonantajan lausunto. Lausuntopalautteen käsittelyn helpottamiseksi ympäristöministeriö pyytää, että lausunto jaotellaan lausuntopyynnössä ilmoitettujen väliotsikoiden mukaisesti.

Kommentit luvusta 1 Yleiset säännökset

-

Kommentit luvusta 2 Viranomaisten tehtävät

-

Kommentit luvusta 3 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet

18 § Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoitus ja sisältö -pykälän 2 momentin 1. kohta: Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet voivat koskea asioita, joilla on: aluerakenteen, alueidenkäytön, kansallisen turvallisuuden, huoltovarmuuden, liikennejärjestelmän tai energiahuollon kannalta kansainvälinen tai valtakunnallinen merkitys. Tähän liittyen Hämeen liitto korostaa, että liikenteen osalta tulee huomioida erityisesti Euroopan laajuista liikenneverkkoa (Trans-European Transport Network, TEN-T) koskevan asetuksen (EU) 2024/1679 mukaiset tarpeet.

Kommentit luvusta 4 Maakuntakaava

Lakiesityksen mukaan maakuntakaavalla osoitettaisiin vain maakunnallisesti ja valtakunnallisesti merkittäviä asioita. Hämeen liiton näkemyksen mukaan lakiesitys tekee haastavaksi ylikunnallisen, seututasoisen suunnittelun suurimmassa osaa maamme. Lakiesityksessä jää huomioimatta monet maakuntakaavan tehtävät. Kuntien kanssa yhteistyössä laadittu suhteellisen yksityiskohtainen maakuntakaava toimii tukena kuntien kaavoitukselle. Maakuntakaavan keskittäminen vain maakunnallisesti merkittäviin asioihin voi heikentää maakuntakaavan hyödyllisyyttä, ja maakuntakaavan painoarvon vähentyminen voi luoda epävarmuutta ja epäselvyyttä kuntien alueidenkäytön ratkaisuihin.

Maakuntien liittojen rooli ylikunnallisten maankäyttökysymysten ratkaisijana on erityisesti pienten kuntien osalta tarpeellinen. Maakuntakaava ratkaisee maakunnallisten kysymysten lisäksi seututason kuntarajat ylittäviä asioita, jotka ovat Hämeen kaltaisessa maakunnassa samalla maakuntatasoisia ratkaisuja. Maakuntakaava on kuntien yhteinen näkemys alueen maankäytön kehittämisestä. Sen sijaan kuntien yhteisen yleiskaavan merkityksen kasvattaminen on heikosti perusteltua, ottaen huomioon miten epäsuosittua kuntien yhteisten yleiskaavojen laatiminen on tähän mennessä ollut. Kuntien välisen yhteistyön lisääntyminen aluesuunnittelussa on epätodennäköistä, mikäli kuntien resurssit eivät kasva nykyisestä, joten lakimuutos saattaa johtaa seututason alueidenkäytön suunnittelun loppumiseen kokonaisuudessaan. Hämeen liitto ei kannata kuntien yhteisen yleiskaavan painoarvon lisäämistä maakuntakaavan kustannuksella.

Lisäksi maakuntakaavan rajaaminen vain maakunnallisesti ja valtakunnallisesti merkittäviin asioihin on toisaalta ristiriitaista, sillä maakuntakaavan sisältövaatimuksissa esimerkiksi liikennejärjestelmän toimivuuteen (23 § 1. momentin 3. kohta) liittyen edellytettäisiin melko paikallisestikin vaikuttavien teemojen huomioimista. ”Näitä ovat esimerkiksi liikenteen ja liikkumisen sujuvuuteen, liikenneväylien ja -terminaalien toiminnan ja riittävien kehittämismahdollisuuksien turvaamiseen, matka- ja kuljetusketjujen toimivuuden parantamiseen, kasvihuonekaasupäästöjen ja muiden liikenteen haitallisten ympäristö- ja terveysvaikutusten vähentämiseen tai liikenteen turvallisuuden parantamiseen liittyvät alueidenkäytön toimenpiteitä edellyttävät kehittämistarpeet”. Hämeen liitto toteaa, että hyvin vilkkaiden matkaketjun osien tai solmupisteiden merkitys ja vaikutusalue ei aina ole edes maakunnallinen, mutta se ei vähennä niiden arvoa koko liikennejärjestelmää arvioitaessa. Erityisesti liikenteen osalta asiaan vaikuttaa se, että kaupunkiseudut muodostavat omat työssäkäynti- ja asiointialueensa liikkumistarpeineen, eivätkä ne aina seuraa maakunnan rajoja. Tästä näkökulmasta seudullisia kysymyksiä tulee voida esittää maakuntakaavassa mm. liikennejärjestelmän osalta.

Kommentit luvusta 5 Yleiskaava

Hämeen liitto pitää hyvänä, että voimassa olevan lain palveluiden saatavuutta koskeva sisältövaatimus ehdotetaan muutettavaksi koskemaan palveluiden saavutettavuutta. Muutos korostaa palveluiden alueellisen saatavuuden lisäksi niiden saavutettavuutta eri kulkumuodoin, joka voi pitää sisällään myös eri kulkumuotojen yhdistämisen eli toimivien matkaketjujen edistämisen. Toteamme, että laki tukee kestävän liikennejärjestelmän tavoitteiden saavuttamista ja edistää eri väestöryhmien tasavertaisuutta.

Kommentit luvusta 6 Asemakaava

Samoin kuin yleiskaavan saavutettavuutta koskevan kohdan osalta, Hämeen liitto pitää myös asemakaavan vastaavaa kirjausta erittäin hyvänä: ”Voimassa olevassa laissa oleva vaatimus palvelujen alueellisesta saatavuudesta muutettaisiin vaatimukseksi palvelujen saavutettavuudesta. Palveluiden saavutettavuutta koskevan vaatimuksen kannalta keskeistä olisi, että palvelut ovat hyvin saatavilla ja eri väestöryhmien saavutettavissa eri kulkumuodoilla. Erityisesti tulisi kiinnittää huomiota palveluiden saavuttamiseen kävellen, pyöräillen ja joukkoliikenteellä. Palvelujen saavutettavuuden toteutuminen eri väestöryhmien kannalta tarkoittaisi riittävän tilan varaamista siten, että kulkuväylät ja palvelujen ympäristö ovat toteutettavissa esteettömästi”.

Kommentit luvusta 7 Vähittäiskaupan suuryksiköitä koskevat erityiset säännökset

Hämeen liitto pitää hyvänä, että vähittäiskaupan suuryksiköt olisi edelleen ensisijaisesti sijoitettava kaavojen keskusta-alueille. Koska lakiesitysluonnoksesta on poistettu vielä työryhmävaiheessa olleet vaatimukset palveluiden saavutettavuudesta, olisi perusteluissa hyvä korostaa sitä, että vähittäiskaupan sijoittumista ohjaavassa kaavassa on otettava huomioon maakuntakaavan, yleiskaavan ja asemakaavan sisältövaatimukset. Niissä hieman eri tavoin kiinnitetään huomiota liikenteen kestävään järjestämiseen, alue- ja yhdyskuntarakenteen toimivuuteen ja palvelujen saavutettavuuteen.

Kommentit luvusta 8 Tuulivoimarakentamista koskevat erityiset säännökset

Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaan tuulivoimalat sijoitetaan ensisijaisesti keskitetysti usean voimalan yksiköihin. Lakiluonnoksessa esitetty vähimmäisetäisyys olemassa olevasta ja tulevasta asutuksesta, 8 x tuulivoimalan kokonaiskorkeus, tekee tämän tavoitteen edistämisen ja seudullisesti merkittävien tuulivoima-alueiden toteuttamisen kuntakaavoituksella eteläisessä Suomessa mahdottomaksi. Lakiesitys kasvattaisi selkeästi maakuntakaavan roolia tuulivoimaloiden sijoittumisessa, mutta ottaen huomioon mitä lain 4 ja 5 luvussa esitetään maakuntakaavan painoarvon pienentymisestä yleiskaavojen laadinnassa, on vaarana, että tuulivoima-alueiden kaavoittamisessa syntyy lainsäädännöllisesti epäselviä tilanteita.

Hämeen liiton näkemyksen mukaan tuulivoiman etäisyys olemassa olevasta ja tulevasta asutuksesta tulisi määritellä kaavoitusprosessissa vaikutusten arvioinnin perusteella, eikä lakiin tulisi kirjata yksityiskohtaista voimalan korkeuteen sidottua metrimäärää. Mahdolliset haittavaikutukset liittyvät keskeisesti kunkin kohteen maasto- ja luonto-olosuhteisiin sekä rakentamisen olosuhteisiin.

Lakiehdotuksessa esitetty suostumusmenettely etäisyysvaatimuksen alittamiseksi tulee todennäköisesti osoittautumaan työlääksi ja monen hankkeen suunnittelun esteeksi. Mikäli suostumusmenettely kirjataan lakiin, tulisi lakiin lisätä vaatimus suostumuksen rekisteröinnistä rasitteeksi suostumuksen antaneelle kiinteistölle.

Uusi sisältövaatimus tuulivoimarakentamisen merkittävistä haitallisista maisemavaikutuksista edellyttäisi objektiivisia kriteerejä haitallisuuden asteelle.

Kommentit luvusta 9 Aurinkovoimarakentamista koskevat erityiset säännökset

Hämeen liitto pitää hyvänä mahdollisuutta laatia suoraan rakentamista ohjaava aurinkovoimaosayleiskaava. Aurinkovoimarakentamisen säätely lainsäädännöllä on tarpeellista alalla tapahtunut voimakas kasvu huomioiden. Hämeen liitto pitää lakiesitystä kannatettavana, mutta huomauttaa, että 71§ käytetty sanamuoto ”merkittävässä määrin” tulee aiheuttamaan haasteita

laintulkinnalle, ellei laissa erikseen määritellä, viittaako merkittävyys aurinkovoimalahankkeeseen kuuluvan metsämaan absoluuttiseen pinta-alaan vaiko metsämaan osuuteen aurinkovoimalahankkeen kokonaisalasta.

Kommentit luvusta 10 Ranta-alueita koskevat erityiset säännökset

-

Kommentit luvusta 11 Kaavoitusmenettely ja vaikutusten selvittäminen kaavaa laadittaessa

-

Kommentit luvusta 12 Asemakaavan ja yleiskaavan laatimisaloite ja asemakaavan ja yleiskaavan laatiminen yhteistyössä

-

Kommentit luvusta 13 Merialuesuunnittelu

-

Kommentit luvusta 14 Kansallinen kaupunkipuisto

-

Kommentit luvusta 15 Valtion rajat ylittävät ympäristövaikutukset

-

Kommentit luvusta 16 Pakkokeinot ja seuraamukset

Perustuslain 121 § mukaan Suomi jakaantuu kuntiin, joiden hallinnon tulee perustua kunnan asukkaiden itsehallintoon ja Kuntalain 7§ mukaan kunta hoitaa itsehallinnon nojalla itselleen ottamansa tehtävät ja järjestää sille laissa erikseen säädetyt tehtävät. Laissa säädetään myös siitä, kun tehtäviä on järjestettävä yhteistoiminnassa muiden kuntien kanssa (lakisääteinen yhteistoiminta). Hämeen liiton näkemyksen mukaan lakiesityksen pykälien 103 ja 104 määräys siitä, että ministeriö tai valtioneuvosto voi uhkasakon nojalla määrätä kunnan tai maakuntaliiton hyväksymään kaavan, on ristiriidassa kuntien itsemääräämisoikeuden ja kaavoitusmonopolin kanssa. Vaikka lakiesityksen perusteluissa mainitaan, ettei ministeriö tai valtioneuvosto voi määrätä tapaa, miten kukin kyseessä oleva asia (pakko)kaavassa käsitellään, pykälän ehdotettu muotoilu antaa kuvan siitä, että kaava olisi hyväksyttävä ennalta määrätyllä sisällöllä.

Hämeen liitto toteaa esityksen 103 § ja 104 § olevan ongelmallisia ja jopa perustuslain kanssa ristiriitaisia, ja vastustaa kyseisen pakkokaavoitusmenettelyn sisällyttämistä lakiin. Lisäksi lakiesitykseen sisällytetyn uhkasakon mahdollinen maksaja jää avoimeksi demokraattisessa päätöksentekoprosessissa, jollainen kaavojen hyväksymismenettely luonteeltaan on. Mikäli

uhkasakkomenettely lakiesitykseen jää, tulisi se Hämeen liiton näkemyksen mukaan rajata tarkoin vain kansallisen huoltovarmuuden ja kansallisen turvallisuuden välttämättä edellyttämiin toimenpiteisiin.

Kommentit luvusta 17 Kaavan ja muun päätöksen tiedoksiantoa koskevat säännökset

-

Kommentit luvusta 18 Muutoksenhaku

-

Kommentit luvusta 19 Kaavan ja muun päätöksen tiedoksiantoa j voimaantuloa koskevat säännökset

-

Kommentti luvusta 20 Erinäiset säännökset

-

Kommentit luvusta 21 Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

-

Kommentit alueidenkäyttölain muuttamisesta (liitelaki, nimike muuttuu laiksi kaavojen toteuttamislainsi)

-

Kommentit rakentamislain muuttamisesta

-

Luonnos uudeksi alueidenkäyttöasetukseksi viimeistellään ja siitä pyydetään lausunnot syksyllä 2025. Jos haluatte jo nyt antaa siitä kommentteja niin voitte tehdä sen tässä.

-

Mustonen Paula
Hämeen liitto - Maakuntahallitus